

Csontos, Ladislav

Vybrané dimenzie novej evanjelizácie

Warszawskie Studia Pastoralne 17, 31-50

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. LADISLAV CSONTOS SJ

VYBRANÉ DIMENZIE NOVEJ EVANJELIZÁCIE *Selected Dimensions of a New Evangelization*

1. Situácia

Západná civilizácia, a osobitne európska, je od čias osvietenstva odklonom od viery, ktorý sa prejavil v sekularizácii a desocializácii života. Cirkev, rodina, štát, ktoré boli tradičnými garantmi hodnôt a morálky, takými už nie sú. Náboženstvo a morálka sa stali privátnou záležitosťou. Nastal pohyb k väčšej slobode, ktorý priniesol okrem iného rozpad koloniálneho systému, vyzdvihnutie ľudských práv a rozšírenie oblasti osobnej slobody. Na druhej strane sa objavila sloboda rozhodnúť sa, či prijať počatý život, robiť si, čo sa mi zachce, a tak sa stala prakticky svojvoľnou. Európou sa prehnali dve strašné svetové vojny, došlo ku starnutiu obyvateľstva a dnes máme pred sebou starnúci kontinent s pluralitou kultúr. „Mimokresťanská populácia v Európe sa rýchlejšie zväčšuje v pomere k ostatnému obyvateľstvu. Cirkev uznáva prítomnosť semena Slova a lúče Božského svetla v mimobiblických náboženstvách. V hlásaní a dialógu treba však dbať na slobodu poslucháčov. Avšak dialóg nemá obmedzovať hlásanie; mal by byť prvkom evanjeli-

začného pôsobenia Cirkvi.⁴¹ Vedecký a technický pokrok pri-niesol ekonomický rast a globálnu civilizáciu „Rozvoj modernej techniky prináša vznik novej informačnej spoločnosti, a to až tak, že možno hovoriť o revolúcii informačnej a komunikačnej.“⁴² Nie je možné tento proces zastaviť, no nebolo by dobré zostať mimo neho.

Môžeme vidieť zreteľné znamenia našich čias: „Vzrast úcty a dôstojnosti človeka, zdôrazňovania, spresňovania a obhajoby ľudských práv. Tento celosvetový dialóg napriek rozporupnosti je zrejme najväčšou spoločenskou i politickou silou. Cirkev vstúpila do tohto dialógu nielen preto, že má dvetisícročné skúsenosti s človekom, ale najmä preto, že môže ponúknuť celú pravdu, ohlasovať evanjelium o človeku s jeho minulosťou, prítomnosťou i budúcnosťou.“⁴³ V krajinách nielen východnej Európy „máme pred sebou prostredie zranené marxizmom, v ktorom sa stále viac zahniezdzuje materializmus, a ako protiváhu evanjelium, ktoré sa chce vteliť do horlivých svedkov slova a života“⁴⁴. Rastie počet ľahostajných a neveriacich a súčasne podiel príslušníkov nekresťanských náboženstiev. Slovensko postihujú tieto javy síce s určitým oneskorením, ale ho postihujú rovnako ako ostatné európske krajiny.⁵

¹ CASANOVA, E.: Výzvy a príležitosti pre evanjelizáciu Európy pred rokom 2000. In: *Nová evanjelizácia*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1992, s. 21.

² CSONTOS, L.: Byť otvorení pre znamenia času. In: *Nová evanjelizácia*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1992, s. 31.

³ MRÁZ, M.: Ohlasovane evanjelia – dokument, výzva, poslanie. In: *Nová evanjelizácia*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1992, s. 163.

⁴ RINDOŠ, J.: Naša spoločnosť potrebuje nádej. In: *Nová evanjelizácia*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1992, s. 193.

⁵ Porov. LICHNER, M.: La situation de la théologie en Slovaquie. In: *Theologie im Osten Europas seit 1989*. Berlin : LIT Verlag Dr. W. Hopf, 2009, s. 44.

Západná civilizácia a uprostred nej i krajiny východnej Európy naliehavo potrebujú novú evanjelizáciu. Podľa biskupa Baláža reevanjelizácia Európy sa dá dosiahnuť len dvoma cestami: Ak skutočne každý pokrstený bude odovzdávať do svojho okolia vieru v Ježiša Krista zo všetkých svojich síl. Ak majú hlásatelia naplniť prvú požiadavku, musia byť na to dokonale disponovaní. Hlásateľ musí mať v sebe intelektuálnu schopnosť predložiť zdravú náuku tak kvalifikovaným výkladom, ako aj osobným príkladom života, ale má aj tvoriť duchovný zástoľ, vyprosiť milosť tomu, ktorého evanjelizuje.⁶

Nová evanjelizácia má pred sebou jednotlivcov, skupiny a celé masy ľudí, ktorí sú ovplyvňovaní predovšetkým médiami. Preto „novú evanjelizáciu pre jeden a pol miliardy kresťanov a ohlasovanie evanjelia viac ako trom miliardám nekresťanov nie je možné uskutočniť bez použitia spoločensko-komunikačných prostriedkov“⁷. Kresťania jednoducho musia vystúpiť na tento nový areopág.

Výskumy hodnôt ukazujú veľké posuny smerom k individualizmu u adolescentov v Európe, zatiaľ čo napr. pre moslimské obyvateľstvo Turecka je hodnota náboženstva na prvom mieste.⁸ V dospievaní mladý človek objavuje novú hodnotu, a to potrebu súkromia. Súkromie je potrebné, ale tiež je potrebné, aby sa mladý človek vedel otvoriť okolitému svetu. To sa dá najlepšie uskutočniť v parte rovnako „postihnutých“. V nej možno vykonať také veci, ktoré by človek sám nikdy

⁶ Porov. BALÁŽ, R.: Posledná rímska synoda a reevanjelizácia Európy. In: *Nová evanjelizácia*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1992, s. 7.

⁷ SOČUFKA, F.: Nová evanjelizácia – otázka človeka neoddeliteľná od Boha. In: *Nová evanjelizácia*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1992, s. 208–209.

⁸ Porov. *Youth in Europe I : An International Empirical Study about Life Perspective*. Ed. Hans-Georg Ziebertz, William K. Kay. Berlin : LIT Verlag, 2009, s. 201.

nebol schopný urobiť, a navyše prežiť skvelý pocit dobrovoľnej výmeny svojho ja za väčšie a mocnejšie ako my.⁹ Došlo k významným zmenám. „Tí, čo kedysi pristupovali ku všetkému posvätnému s bázňou, až so strachom, v profánnom, sekularizovanom prostredí bezhlavo zanechajú nielen svoju ostýchavosť, ale aj opravdivé náboženské, mravné a rodinné hodnoty.“¹⁰

Možno konštatovať, že súčasná mentalita je plná paradoxov. „Na jednej strane sa šíri anti-life mentalita (zmýšľanie proti životu), na druhej strane snaha mať dieťa za každú cenu. V jednom i v druhom prípade sa dieťa pokladá skôr za „doplňok“ manželov alebo za „objekt“ rodičov.“¹¹ Niektorí sa domnievajú že „hlavnou prekážkou novej evanjelizácie sú rôznorodé teologické stanoviská k autentickému učeniu Cirkvi, ku ktorým sa pripája aj sekularizácia. Ide o vnútorné nebezpečenstvo pre Cirkev, ktorá je v morálnej kríze. Jej korene sú v strate zmyslu pre hriech, v strate citlivosti svedomia a v zanedbávaní sviatosti zmierenia.“¹² Na jednej strane je logické, že kultúrny pluralizmus vedie aj ku pluralite teologických názorov, no princípy zostávajú tie isté.

⁹ Porov. VALOVIČ, E.: Výchova ako prostriedok evanjelizácie. In: *Nová evanjelizácia*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1992, s. 234–235.

¹⁰ KYSELICA, J.: Aký kňaz pre dnešnú farnosť : Pokus o charakteristiku. In: *Nová evanjelizácia VIII*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 1999, s. 131.

¹¹ TONDRA, F.: Umelé oplodnenie. In: *Nová evanjelizácia IX*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 2000, s. 149.

¹² BALÁŽ, R.: Posledná rímska synoda a reevanjelizácia Európy. In: *Nová evanjelizácia*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1992, s. 11.

2. Zmena kultúrnej mentality

Od polovice dvadsiateho storočia máme do činenia s azda najväčšou zmenou kultúrnej mentality, predovšetkým mladí ľudia, ktorí denne trávajú hodiny na internete, sa stávajú protagonistami týchto kultúrnych zmien. „V prvých pokoncilových rokoch sa venovala bezprostredná pozornosť viac ateizmu než kultúre. V posledných rokoch sa však závažnosť témy »ateizmus« objavuje pomenej (aspoň militantný alebo intelektuálny ateizmus) a mení sa na dôraz: niekto by mohol namietat', že prevládajúca forma nevery je dnes skôr kultúrna než ideologická. Je to viac záležitosť životného štýlu než spôsobu myslenia. Preto zo zorného uhla pastorálnej teológie viery celkový náhľad na kultúru získava nový význam.“¹³ V súčasnosti sa objavili úplne nové oblasti, ktorým sa treba venovať, aby boli pochopené a evanjelizované.

Hudaček konštatuje všeobecne prijímaný názor, že „tradičné zjednocujúce prvky v západnej spoločnosti sú jeden za druhým na ústupe. Vytráca sa kresťanská spoločnosť. Rodina nie je miestom zjednocovania jej vlastných členov. Aj samotná práca v rozmanitých formách povolání, dnes už ovládaná technikou, je na úpadku“¹⁴. Faktom je, že „súčasná spoločnosť začína nevedomky meniť preferenciu hodnôt, ktoré sa stávajú všeludskými normami spolužitia človeka ako bytosti, ktorej niečo chýba, alebo aj ktorú niečo naplňa, či motivuje, človeka,

¹³ GALLAGHER, M. P.: Nový význam kultúry pre pastorálnu teológiu. In: *Nová evanjelizácia IV*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1995, s. 45.

¹⁴ HUDAČEK, M.: Kultúra mladých a viera. In: *Nová evanjelizácia IV*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1995, s. 71.

ktorý sa ženie za hmotným, čo dáva zmysel jeho hodnotovej orientácii“¹⁵.

Zmeny kultúrnej mentality poznačili chápanie manželstva a rodiny ako najzákladnejšej štruktúry ľudskej spoločnosti. „U mladých ľudí vystupuje do popredia nápadná relativizácia vzájomného vzťahu, až jeho banalizácia. Stiera sa rozdiel medzi vzťahom na doživotie a vzťahom na krátky termín. Na všetky manželské vzťahy, vrátane pohlavných, sa dnes pozerá z perspektívy nestálosti, provizória, t. j. dočasného termínu.“¹⁶

Vedecký pokrok prostredníctvom rozumového bádania odhalil a zvládol to, čo bolo po stáročia tajomstvom prírody, narušil systémy viery, ktoré boli prostredníctvom kozmológie a náboženstva dôsledne integrované do tradičných spoločností. Tým zároveň získal do svojich rúk moc, pred ktorou sa predtým skláňal. Rozvojom poznania sa vyvinul typicky moderný postoj sekularizácie a desocializácie. Sekularizácia a pluralizmus oslabili vplyv náboženstva na spoločnosť a na jednotlivca a ľudstvo viedli k základnej domnienke, že už dosiahlo nadvládu nad svojím vlastným osudom a nad osudom sveta.¹⁷ Boh sa stal zbytočným pre vysvetlenie vzniku vesmíru a odhalení záhad sveta.

Súčasnne s rastom vedeckého poznania a s rozvojom techniky, čo sa prejavilo v preferovaní mestského životného štýlu a urbanizácie, možno badať aj trend odcudzenia. Až tak, že „odcudzenie sa stáva základným pocitom moderného človeka. Častou re-

¹⁵ HERIANOVÁ, A.: Kresťanstvo v masmédiách – výzvy pre etiku v dnešnom svete. In: *Nová evanjelizácia V*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1996, s. 61.

¹⁶ HUDAČEK, M.: Kultúra mladých a viera. In: *Nová evanjelizácia IV*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1995, s. 72.

¹⁷ Porov. AMBROS, P.: Consecratio mundi – proroctví nebo utopie? In: *Nová evanjelizácia VII*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 1998, s. 17.

akciou na ochudobnenie života ľudí sú postoje rezignácie, skepsy a postoje náboženského protestu. Nové náboženské hnutia predstavujú okrajovú záležitosť, sú reakciou na stav náboženskej núdze v spoločnosti. Typickým syndrómom tohto stavu je vysoká miera individualizmu, ktorý je zviazaný s pocitom nedostatku zmyslu, postupná strata schopnosti vytvoriť osobný transcendentálny postoj. Ťažisko záujmu tvorí kariéra...“¹⁸. Pritom však človek je osobou a tým je prirodzene uprostred spoločenstva. „Človek ako osoba má svoju nedotknuteľnú dôstojnosť, ktorá má svoj hlboký základ v tom, že Boh stvoril človeka na svoj obraz a povolal ho k nadprirodzenému životu. Človek ako Boží tvor je stredobodom všetkých stvorených vecí, má transcendentné určenie a je objektom nekonečnej Božej lásky. Boh ho stvoril z lásky a z lásky ho aj udržuje. Podobnosť človeka s Bohom vytvára jeho opravdivú dôstojnosť a je predpokladom opravdivej slobody.“¹⁹ Práve podoba na Boží obraz je tým opravdivým kľúčom k pochopeniu a zdôvodneniu ľudských práv.

Dôstojnosť človeka sa prejavuje aj v jeho slobodnej tvorivosti, čo má svoje špecifické vyjadrenie v umení, ktoré bolo vždy spojené s náboženstvom. „Ak spoločnosť – a v oveľa väčšej miere to platí pre spoločnosť náboženskú – odmietne umenie, odmietne veľmi dôležitý prostriedok vlastného sebvýjadrenia, sebasprostredkovania, ale i sebavnímania, sebazážitku a tiež sebakultivovania. Ak si túto tézu postavíme pozitívne, vyjdú nám z toho významné potencie umenia, ktoré nemožno

¹⁸ AMBROS, P.: Nové perpektivy pastorálnej teológie. In: *Nová evanjelizácia VIII*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 1999, s. 15.

¹⁹ VRAGAŠ, Š.: Ľudské práva vo svetle sociálneho učenia Cirkvi. In: *Nová evanjelizácia VII*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 1998, s. 322–323.

nahradiť nijakou inou aktivitou.²⁰ Umenie a kultúra vo všeobecnosti sú potrebné na vyjadrenie a žitie viery.

3. Inkulturácia viery

Zmeny súčasného sveta, civilizácie a kultúry sú výzvou pre novú evanjelizáciu. Prudké kultúrne premeny a ich dynamika sa stali permanentnou výzvou. Čo v minulosti trvalo stáročia, sa dnes uskutoční v priebehu jedného-dvoch desaťročí. Celkom zreteľne to vidno na prípade moderných informačných a komunikačných technológií, ktoré sú doménou predovšetkým mladej generácie. Generácia rodičov akoby dobiehala v tejto oblasti svoje deti. Tieto nové prostriedky sú výzvou aj pre ohlasovanie viery, aby boli nielen pochopené, ale aj zapojené do novej evanjelizácie. Netreba ich demonizovať, ale hľadať spôsoby, aby sa mohli stať novými a účinnými prostriedkami evanjelizácie. Lebo „všetky spôsoby myslenia, vyučovania, výskumu, prijímania zodpovednosti v spoločnosti majú potrebu, aby boli kriticky zhodnotené a aby boli obohatené hodnotami evanjelia; to, čo je podstatne dôležité, je inkulturácia evanjelia a evanjelizácia kultúr“²¹.

Ako pripomína Emil Krapka: „Už v apoštolskej dobe evanjeliové poslanstvo zapúšťalo korene v gréckom kultúrnom prostredí a samo postupne vplýva na formovanie byzantskej kultúry. Vznik jednotlivých orientálnych cirkví (sýrska, arménska, koptská, etiópska...) značí súčasne výraznú inkulturáciu evan-

²⁰ HLINICKÝ, J.: Umenie v novej evanjelizácii (ako luxus, potreba, či nevyhnutnosť?). In: *Nová evanjelizácia II*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1993, s. 72–73.

²¹ LIBERTI, V.: Evanjelizácia mladých v podmienkach univerzity La Sapienza. In: *Nová evanjelizácia II*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1993, s. 106.

jelia do týchto národných kultúr.²² Dnes, keď sú vďaka médiám mnohé procesy komunikácie medzi kultúrami oveľa rýchlejšie, je potrebná vyššia flexibilita.

Naozaj, stretnutie viery a kultúry nie je ničím novým: nachádzame ho v celých dejinách Cirkvi ešte pred vedomou reflexiou tohto vzťahu. Stačí pripomenúť, že kresťanské posolstvo, vyjadrené pôvodne pojmami hebrejskej kultúry, bolo neskôr „pretlmočené“ a prenesené do kategórií helénskej kultúry, ktorú použili prvé ekumenické koncily pri zostavovaní vyznaní viery, čo pretrvalo až do našich čias. Potom tu máme západné Cirkvi „vtelené“ do stredovekej ekumény a nato do tej širšej, európskej. Dejiny Cirkvi svedčia o mnohých príkladoch inkulturovaného kresťanstva, v ktorom pestrosť nielenže neškodí jednote Cirkvi, ale práve naopak, svedčí o nej.²³

Pri uvedomenej reflexii o vzťahu medzi vierou a kultúrou musíme nevyhnutne vychádzať zo skutočnosti, že každá viera, ktorá sa má stať pre človeka vecou života, ba životom samotným, potrebuje kultúrne sprostredkovanie. Kultúrne sprostredkovanie nie je metódou či štýlom, ktorý by bol viere cudzí, je to konštitutívny rozmer samotnej viery.

Je potrebné urobiť istý druh syntézy medzi kresťanskými hodnotami a kultúrnymi prvkami, lebo viera bez historického sprostredkovania rozličných kultúr nemôže byť ani pochopená, ani žitá. Hoci je teda viera nezávislá od všetkých kultúr, pretože ich presahuje, predsa, ak sa nestane kultúrou, nebude nikdy naplno prijatá, nebude sa s ňou v jej celistvosti uvažovať, nebude verne žitá. Ide teda o nevyhnutný a nikdy definitívne ukončený proces.

²² KRAPKA, E.: Teologické základy inkulturácie. In: *Nová evanjelizácia IV*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1995, s. 127.

²³ Porov CSONTOS, L.: *Úvod do filozofie kultúry*. Bratislava : Teologický inštitút Aloisianum Trnavskej univerzity v Trnave, 1996, s. 171.

Za najlepšiu definíciu inkulturácie sa pokladá táto: Inkulturácia je zaradenie kresťanského života a poslstva do konkrétnej kultúrnej klímy takým spôsobom, že tento život a toto poslstvo sú nielen schopné sa prejavíť vo vlastných prvkoch tej-ktorej kultúry, ale majú aj inšpiratívnu, normatívnu a zjednocujúcu funkciu, vďaka ktorej sa táto kultúra transformuje a pretvára a pričiňuje o zrod nového stvorenia.²⁴

Len ak sa kresťanská viera prejaví v životnom štýle a v spôsobe, ako človek žije, môže mať pre neho význam a človek ju môže aj zakúsiť. Bez tejto tak povediac „telesnej“ prítomnosti ľudu by zostala prakticky prázdnu a bez trvácnosti. Z tohto pochádza nutnosť, aby sa evanjelizácia zapojila konkrétne do súradníc priestoru a času, kultúry a dejín, na základe ktorých sa vzájomne odlišujú rozličné národy, pričom však nemá znehodnotiť vlastnú novosť a špecifickosť svojej ponuky, nemá sa dať „uväzniť“ nejakou kultúrou až do tej miery, že by zostala deformovaná. Viera totiž skutočne nie je kultúrou, ale nemôže jestvovať bez inkulturácie. To sa týka skutočnosti, že viera je z hľadiska svojho usporiadania vtelením.

„Ak sa naša viera má stávať kultúrou, musíme kultúru žiť. Nestačí byť jej pozorovateľom, komentátorom, alebo príležitostným užívateľom. Len takto, zvnútra, môže byť aj kňaz platný pri tvorbe kultúry, môže ju svojou mierou evanjelizovať. Cirkev v posledných dvoch storočiach stratila svoj kultúrotvorný potenciál – v prostredí Cirkvi sa dnes darí gýču.“²⁵ – Pripomínajú kresťanskí umelci.

Kultúra je však dynamickým celkom, je integrovaná a súčasne integrujúca, prináša so sebou konštitutívne prvky v po-

²⁴ Porov CSONTOS, L.: *Úvod do filozofie kultúry*. Bratislava : Teologický inštitút Aloisianum Trnavskej univerzity v Trnave, 1996, s. 178.

²⁵ ARNÝ, L.: O potrebe kultúrnej formácie kňaza. In: *Nová evanjelizácia VIII*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 1999, s. 41.

dobe vízie sveta a existencie, hodnôt a modelov konania, a vo svojej hlbokej podstate prináša náboženský rozmer. Prenášanie týchto konštitutívnych prvkov sa uskutočňuje prostredníctvom symbolov, ktoré zahŕňujú nielen nejaký jazyk, ale aj celú organizáciu spoločnosti. Z toho vyplýva, že nie je možné uvažovať o inkulturácii, ktorá by sa obmedzila na vyjadrovanie prvkov viery symbolmi novej kultúry bez toho, že by nepodnecovala dynamickú interakciu a určitú vzájomnú integráciu. Nevyhnutne dôjde ku zmenám a premenám tak na jednej, ako aj na druhej strane. V skutočnosti autentický význam inkulturácie spočíva v tom, že prináša dva koesenciálne prvky: na jednej strane je to zúrodňovanie kultúry kresťanskou vierou vďaka námahe ohlasovateľov evanjelia, ktorí ju predstavujú vtelenú do foriem a termínov tejto kultúry; na druhej strane je to klíčenie viery vo vnútri novej kultúry a jej námaha a schopnosť vyjadriť vieru nanovo podľa vlastných schopností a v originálnej podobe.

Gallagher hovorí: „Celá ľudská kultúra, v tom najlepšom zmysle slova, je uplatnením ľudskej slobody a tvorivosti. Využívať tento dar je ustavičným návratom, odrazom Stvoriteľa a je zodpovednosťou, ktorú sme dostali od Boha za túto zem a za dejiny. Každé ozajstné vzájomné pôsobenie viery a kultúry je inšpirované vtelením, ktoré samo osebe bolo kultúrne. Preto sú veriaci vyzvaní preniknúť a ochotne prijímať rozmanité ľudské reality ako napodobnenie samotného Boha. Tento dialóg viery a kultúry by však nemal byť príliš naivný. Práve tak ako Ježiš trpel v tesnej blízkosti zdeformovanej kultúry, vrátane náboženskej, ktorej chýbala pravá otvorenosť pre Boha, takisto aj stretnutie Cirkvi a kultúry musí znamenať transformáciu kultúry evanjeliom.“²⁶

²⁶ GALLAGHER, M. P.: Nový význam kultúry pre pastorálnu teológiu. In: *Nová evanjelizácia IV*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1995, s. 46–47.

4. Informačné a komunikačné technológie

Kultúry rozvíjajúce sa počas storočí sa kvalifikujú nielen pomocou authority, ktorá zodpovedá nejakým hodnotám, ale aj prostredníctvom tradície. V našich aktuálnych kultúrach, viac sofistikovaných, nadobudol fenomén komunikácie svojím spôsobom takú vplyvnú moc a intenzitu ako nikdy v minulosti, pokiaľ ide o vlastné zloženie, ako aj o „výchovné príklady“ šíriacich sa hodnôt (alebo nehodnôt). Masmédiá redukujú fyzickú vzdialenosť, vedú ku štandardizácii jazyka, stávajú sa rozhodcami sociálneho stavu, modifikovali štruktúru rodiny, prispievajú k rastu materiálnych hodnôt, podporujú praktický materializmus a sú všeobecným faktorom sociálnych a politických zmien.²⁷ Na týchto „daných faktoroch“ sa filozofia usiluje o rovnováhu všetkého osobného, a tak musí formulovať niektoré pozorované dosahy masmédií na kultúru.

Medzi zmenami, ktoré priniesli masmédiá do kultúry, treba predovšetkým zdôrazniť určitú zmenu obsahov, v ktorých je vyjadrená mnohotvárnosť hodnôt a požiadaviek. Nie všetci majú tie isté modely, takže vznikla určitá konfrontácia, ktorá je predovšetkým kritická voči každému kultúrnemu a etickému absolutizmu. Osobitne vyhrotená sa stáva vďaka fundamentalistickému prístupu k vyjadreniu hodnôt vo vlastnej kultúre.

Existuje určitý oveľa hlbší vplyv, ktorý sa rodí na latentnej úrovni a ktorý smeruje ku štrukturalizácii osoby a kritérií úsudku zakladajúceho hodnoty. „Médium je prostriedok, na prvý pohľad neutrálny a použiteľný dobre i zle, bez mocenských alebo iných nárokov. Namiesto prostriedku vzájomnej komunikácie sa môže

²⁷ Porov. CSONTOS, L.: *Úvod do filozofie kultúry*. Trnava : Dobrá kniha, 1996, s. 141–142.

stať prostriedkom moci, neslobody, nekultúrnosti a nemravnosti.²⁸ „Dnes sa vďaka rozvoju nových komunikačných technológií stali médiá činiteľom, ktorý vo veľkej miere vyvíja rozhodujúci vplyv na utváranie modelu spoločenského života, a prostredníctvom toho na systém hodnôt, na charakter medziľudských vzťahov, na kvalitu ľudského prostredia, v značnej miere určuje možnosti a smerovanie človeka a spoločnosti.“²⁹ Cirkev má pekné vyhlásenia o médiách, ale prax je od nich niekedy veľmi vzdialená. Hovoria jasnou rečou a sú smerodajné pre dobrú mediálnu politiku Cirkvi. „Ale práve tu je problém. Tak je to aj so Svätým písmom. Ono je tu už takmer dve tisícky rokov, kým však bude len samo a pre seba starnúť v knižnici, nepôjde to s Cirkvou lepšie. Treba presadiť Sväté písmo do života, tu a teraz.“³⁰ Platí to aj o cirkevných dokumentoch.

Človek, ktorý žije v masmediálnej spoločnosti, má teda pred sebou novú výzvu: nutnosť umocniť kapacity analýzy, usudzovania, voľby, aby gigantický „trh správ“ nemonopolizoval nadvládu idey. Je dané, že informácia vo svojom všeobsahujúcom význame sa ľahko môže stať nástrojom tlaku na kultúrny systém.

Západná demokracia, ktorá čoraz viac nadobúda liberálnu dimenziu, a dokonca až v podobe anarchistickej, ak chce zostať opravdivou demokraciou, musí obnoviť ďalšie dve heslá Francúzskej revolúcie: rovnosť a bratstvo. Iba tak možno dospieť k odhalieniu vecí, ktoré sú dobre rozlíšiteľné od trhovej ekonomiky a triumfujúceho kapitalizmu (trh bez pravidiel, bez hra-

²⁸ KOLÁŘ, P.: Masmedia – nebo komunikace? In: *Nová evanjelizácia V*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1996, s. 82–83.

²⁹ KOPROWSKI, A.: Wieloaspektowość polityki duszpasterskiej Kościoła wobec mediów. In: *Nová evanjelizácia V*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1996, s. 85.

³⁰ RÖTHLIN, H. P.: Dobrá zvest' v modernom svete : Ku komunikačnej politike Katolíckej Cirkvi. In: *Nová evanjelizácia V*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1996, s. 138–139.

níc, bez etických ohraničení): sloboda podujatí a podnikania (čo sú vlastne hodnoty) a glorifikovanie divého liberalizmu; sloboda tlače a komunikácie a televízny manažment v rukách egoistických vlastníkov médií pre ochranu ich egoistických záujmov a svojvôle. Nejde tu o to, aby sme zatracovali alebo demonizovali masmédiá; pre tých, ktorí ich riadia, je to otázka čestnosti a spravodlivosti; pre tých, čo ich prijímajú, je to otázka ich výchovy k zodpovednému a kritickému prijímaniu.

„S rozšírením počítačov, internetu a mobilov sa objavil aj nový typ závislosti – od internetu, internetovej alebo mobilnej komunikácie alebo od počítačových hier. Únik do virtuálneho sveta, zhoršenie sociálnych vzťahov a uzatváranie sa pred okolím, rozštiepenie identity na reálnu a virtuálnu – až po stratu kontaktu s realitou, to sú javy, ktoré by nemali nechať rodičov ľahostajnými. (...) Dôležité je, že médiá nezobrazujú realitu, ale ju vytvárajú. Médiá sú konštrukcia, obsahujú ideologické a hodnotové posolstvá a tie súkromné majú najmä komerčné záujmy. (...) Hodnotová štruktúra a integrita človeka je preto zameraná na otázky súvisiace s faktormi, ktoré sa v súčasnosti podieľajú na fragmentácii a diskontinuite človeka. Bez integrity, založenej na pevnom a konzistentnom hodnotovom koncepte a celostnej identite, prestáva byť v živote človeka prítomný aj veľmi dôležitý faktor, ktorým je zmysel života. Ak klesá orientácia na zmysel, zhoršuje sa psychohygiena človeka, stúpa počet frustračných účinkov, zosilňujú sa neurotické a depresívne tendencie. Dnešnými médiami predstavovaný ideál dobrého života sa zakladá na vyhľadávaní zážitkov slobody v podobe cestovania, adrenalínových športov, voľného pohodlného, nestresového života, spojeného iba so zábavou.“³¹

³¹ SLAVÍKOVÁ, N.: Rodičia stratení vo virtuálnom svete. In: *Culture and Morals of Family in Globalised Society*. Ed. Vladimír Ďurikovič, Mária Ďurikovičová. Trnava, 2012, s. 181.

Oblasti dôležité pre prácu s médiami a modernými informačnými a komunikačnými technológiami môžeme podľa Ščurkovej zhrnúť do piatich bodov. „1. Cirkev musí vytvárať verejnú mienku. 2. Cirkev musí uskutočňovať komunikáciu. 3. Cirkev má splňať výchovnú a prorockú úlohu. 4. Cirkev môže médiá ovplyvňovať, ak sa odborne angažuje. 5. Kresťania majú pracovať v médiách a preberať zodpovednosť.“³²

5. Farnosť

Druhý vatikánsky koncil zdôraznil starobylé učenie, že Cirkev je vo svojej podstate spoločenstvo. Józef Kulisz pripomína výroky cirkevných otcov o spoločenstve Cirkvi, o komúnii (*ko-inonia*), na ktorých buduje svoju náuku koncilová konštitúcia o liturgickej obnove *Sacrosanctum concilium*. „Podľa Jána Damascénskeho je jednota kresťanov vyjadrená Pánovou obetou, keď Pán nazýva svoje telo chlebom, ktorý vznikol z množstva zrn, a víno svojou krvou, ktoré vzniklo z mnohých bobúľ. To vyjadruje, že kresťanské spoločenstvo vzniklo z mnohých osôb, ktoré sa zjednocujú Kristovým telom a krvou a tvoria jeho Tajomné telo. Naznačuje aj myšlienku sv. Cypriána, ktorá vyjadruje jednotu kresťanov založenú na eucharistii.“³³

Centrom mystického života Cirkvi je ohlasovanie Božieho slova a slávenie eucharistie. Božie slovo prináša v pokornej službe ohlasovateľov Božiu milosť vtedy, keď je živé a žité

³² ŠČURKOVÁ, M.: Masmédiá a kvalita života. In: *Nová evanjelizácia IV*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1995, s. 205.

³³ KULISZ, J.: Eucharystia sakramentem jedności w rozumieniu Teilharda de Chardin. In: *Studia Theologica Varsaviensia* UKSW, roč. 38, 2000, č. 2, s. 141.

v kňazskej službe.³⁴ „Náš Spasiteľ pri poslednej večeri, v tú noc, keď bol zradený, ustanovil eucharistickú obeť svojho Tela a svojej Krvi, aby ňou neprestajne pokračoval v priebehu vekov v obeť Kríža, kým on sám nepríde. Tým zveril Cirkvi, svojej milovanej neveste, pamiatku svojej smrti a svojho vzkriesenia – sviatosť nežnosti, znak jednoty, puto lásky, veľkonočnú hostinu, na ktorej sa prijíma Kristus (SC 47). Sprítomnená obeť Kríža nie je pasívnou udalosťou, ale sprítomňuje samotného Spasiteľa Ježiša Krista, ktorý chce všetko, čo jestvuje, zjednotiť a priviesť k Otcovi (porov. SC 48).“³⁵ No toto mystické spoločenstvo je aj ľudským spoločenstvom a v ňom sa prejavuje.

Cirkev je podstatne spoločenstvo. Podľa Josepha Ratzingera „viera predstavuje sieť vzájomnej závislosti, ktorá je súčasne sieťou solidarity jedných voči druhým, kde každý podporuje druhých a druhí podporujú jeho. Táto základná antropologická štruktúra sa objavuje aj v našom vzťahu s Bohom a nachádza tu tiež svoju pôvodnú formu ako svoj integračný stredobod“³⁶. Spoločenstvo nie je v jeho chápaní len niečo, čo sa dodatočne pripojuje k životu Cirkvi, ale je jeho stredobodom a konštitúciou. Farnosť je privilegovaným miestom, kde sa tvorí a žije v každodennom živote spoločenstvo Cirkvi. Jozef Kyselica

³⁴ Porov. LICHNER, M. Pohýňaný milosťou k službe v pokore : Žité a ohlasované kňazstvo podľa svätého Augustína. In: *Patristická literatúra a európska kultúra*. Trnava : Dobrá kniha, 2008, s. 74–75.

³⁵ KULISZ, J.: Eucharystia sakramentem jedności w rozumieniu Teilharda de Chardin. In: *Studia Theologica Varsaviensia* UKSW, roč. 38, 2000, č. 2, s. 143.

³⁶ RATZINGER, J. : *Benediktova Európa v kríze kultúr*. Trnava : Spoločnosť svätého Vojtecha – Vojtech, 2008, s. 75–76.

zdôrazňuje, že farské spoločenstvo je založené „na hustom tkanive ľudských vzťahov“³⁷.

Podľa českého teológa Ambrosa „pastorálna teológia sa bude musieť viac pýtať na to, čo si vyžaduje celistvé ponímanie života a ako je možné ho dosiahnuť. Pastorálna teológia musí život utvárať, pretože vychádza z vnútornej skúsenosti života, aký je a má byť. Treba si uvedomiť, že aj nereflektovaný život je hodnotou“³⁸. Zmeny kultúrnej mentality sú výzvou pre pastorálnu teológiu a osobitne pre život farského spoločenstva. „Farnosťi, najmä mestské, zaberajú nielen veľké územia, ale v ich pôsobnosti žije mnoho tisíc ľudí ponorených v hlbokoj anonymite, v ateizme a v náboženskej ľahostajnosti. Veriaci žijú bok po boku s príslušníkmi iných vyznaní a ľudí bez vyznania, ale často necítia ich prítomnosť ako evanjeliového kvasu. Farnosť je a zaiste musí zostať základným miestom evanjelizácie ako ustavične sa obrodzujúce spoločenstvo viery.“³⁹

Tu sa ukazuje, že „napriek nezastupiteľnej úlohe kňaza vo farnosti je tiež veľkým Božím darom, ak sú vo farnosti laici, ktorí žijú v hlbokom osobnom spoločenstve s Kristom a snažia sa o dôsledný život podľa evanjelia, sú opravdivým kvasom evanjelia. Nová evanjelizácia našich farností má iste veľa aktuálnych oblastí, na ktoré by sa mal klásť dôraz, no predovšetkým na kvalitnú katechizáciu a utváranie spoločenstva“⁴⁰. Bez

³⁷ KYSELICA, J.: *Odovzdávať vieru v súčasnej spoločnosti*. Trnava : Dobrá kniha, 2006, s. 90.

³⁸ AMBROS, P.: *Nové perpektivy pastorálnej teologie*. In: *Nová evanjelizácia VIII*. Bratislava : Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 1999, s. 21.

³⁹ CSONTOS, L.: *Predslov*. In: *Nová evanjelizácia II*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1993, s. 7.

⁴⁰ Porov. RÁBEK, F.: *Farnosť – miesto a východisko evanjelizácie*. In: *Nová evanjelizácia II*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1993, s. 138.

angažovanosti laikov však nemožno klásť nádej na novú evanjelizáciu. V duchovnej obnove Cirkvi má mládež svoju úlohu tak na úrovni všeobecnej, ako i miestnej. Obnova života vo farnosti sa musí sústrediť na evanjelizáciu a katechizáciu mládeže.⁴¹ Mládež každej generácie vždy charakterizuje túžba odlišiť sa od predchádzajúcej generácie. Je to prirodzený a zaiste od Boha zakódovaný zákon rozvoja, rastu, zdokonaľovania, daný všetkému stvoreniu, najmä ľuďstvu.⁴² Mládež je osobitne citlivá na medziľudské vzťahy a na priateľstvo. To zakladá jej zmysel pre komunitu.⁴³ Aj dnes je to predovšetkým mládež, ktorá je hlavným nositeľom rozvoja informačných a komunikačných technológií. „Z pocitu osobnej zodpovednosti bezprostredne vyplýva aj aktívny prístup k evanjelizácii. Pasivita, vyčkávanie a trpnosť sú v priamom protiklade k radosti, ktorú môžeme prežívať len vtedy, ak evanjelium ohlasujeme aktívne a iniciatívne, ak vytvárame a pripravujeme situácie na jeho ohlasovanie.“⁴⁴

Inšpirujúce je napokon konštatovanie Gallagera: „Veľmi zriedka som našiel neveru tam, kde sa mladý človek naučil modliť osobne, alebo kde mal rozumnú a prítlačlivú náboženskú výchovu, alebo kde bol členom menšieho kresťanského spoločenstva s možnosťou vzájomného priateľstva a výmeny, alebo napokon, kde mohol pravidelne a veľkodušne pomáhať menej privilegovaným členom ľudskej spoločnosti. Všetky štyri spolu sú však prakticky neotrasiteľné ako piliere viery. Sú

⁴¹ Porov. KRAPKA, E.: *Evanjelizácia mládeže a farnosti*. In: *Nová evanjelizácia II*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1993, s. 7.

⁴² Porov. BALÁŽ, R.: *Mládež – budúcnosť Cirkvi*. In: *Nová evanjelizácia II*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1993, s. 15.

⁴³ Porov. BRUNCLÍK, A.: *Vyzrievanie mladého človeka v láske a otváranie sa pre život v dvojici*. In: *Nová evanjelizácia II*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1993, s. 30.

⁴⁴ BENKO, P.: *Radost z evanjelizácie*. In: *Nová evanjelizácia II*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1993, s. 24–25.

také staré ako Skutky apoštolov, kde čítame, že veriaci boli verní učeníu a spoločenstvu apoštolov, zúčastňovali sa na modlitbách a lámaní chleba, a delili sa o to, čo mali s núdznyimi. A slová, ktoré o tom napísal sv. Lukáš, platia aj dnes: Získali si priazeň a obdiv celého ľudu a »Pán zo dňa na deň zväčšoval ich počet«. ⁴⁵

„Zdá sa, že cieľom súčasnej pastorácie je priviesť ľudí k prvému svätému prijímaniu a potom tento stav udržiavať. Všetko je zamerané akoby len na jeden cieľ – aby ľudia chodili na prijímanie. A nevieme im ponúknuť nič viac. Ako odpoveď na takýto stav vzniká pokus o nový model farnosti, ktorý však nezostáva iba modelom, ale stáva sa realitou vo viacerých farnostiach v Poľsku. ⁴⁶ Podľa prof. Blachnického, zakladateľa hnutia Svetlo – Život, populárne nazývaného Oáza, ktoré je zamerané na formáciu laikov ku zrelému a zodpovednému kresťanstvu, cieľom modernej pastorácie vo farnosti by sa malo stať vovedenie do života farského spoločenstva, v ktorom sa prijímajú sviatosti, no jej život sa nevyčerpáva iba v ich prijímaní.

Dôležité je prijať, že „mladí nie sú iba predmetom evanjelizácie, ale i jej významnými, Bohom povolanými nositeľmi. Aj dnes mladí majú otvorené srdce pre Božie oslovenie; jasnejšie vycítia, čo dnes Duch hovorí Cirkvi; ochotne sa otvoria jeho volaniu: »Hľa tu som ja, pošli mňa!« Len mladé srdce je schopné povedať s Petrom Ježišovi: »Pane, ty vieš všetko, ty dobre vieš, že ťa milujem.« (Jn 21,17) ⁴⁷.

⁴⁵ GALLAGHER, M. P.: Komunikovať vieru v novej kultúre. In: *Nová evanjelizácia II*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1993, s. 61.

⁴⁶ KOVÁČIK, M.: Evanjelizácia ako prvá etapa budovania farnosti. In: *Nová evanjelizácia II*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1993, s. 87.

⁴⁷ KRAPKA, E.: Prorocké povolanie a poslanie mladých. In: *Nová evanjelizácia II*. Bratislava : Teologický inštitút sv. Alojza, 1993, s. 96–97.

Streszczenie

V dôsledku roztržky medzi vierou a kultúrou v čase osvietenstva sa v Európe udomácnil silnejúci trend privatizácie náboženstva a morálky. Už blahoslavený pápež Ján Pavol II. zdôraznil potrebu reevanjelizácie, respektíve novej evanjelizácie starého kontinentu. Napriek mnohým snahám nebaď výraznejší posun smerom k oživeniu kresťanstva, ktoré váhavo vstupuje do súčasnej kultúry a prostredia moderných komunikačných a informačných technológií. Farské spoločenstvá sú skôr v defenzíve, pričom by to malo byť naopak, kresťania by mali byť kvasom vo svete, teda mali by aktívne utvárať súčasnú kultúru. Z toho nasleduje potreba novej inkulturácie viery, zblíženia viery a kultúry, či vtelenie viery do súčasnej kultúry. Evanjelium nemôže byť skutočne prijaté a žité, ak sa aj dnes nestane konštitutívnym prvkom kultúry. Je to možné iba s prispením najnovších informačných a komunikačných technológií a aktivitou jednotlivcov vo farských spoločenstvách, ktoré by sa mali opäť stať tvorcami kultúrneho rozvoja. Z toho vyplýva potreba venovať sa najmä nasledujúcim trom dimenziám novej evanjelizácie: kultúra, informačné a komunikačné technológie, farnosť.